

TİB Tüm İktisatçılar Birliği
yayımları no : 3

**EMPERYALİZM
VE
TÜRKİYE'DE
MADENCİLİK ALANINDA
YABANCI SERMAYE**

Yıldırım Koç

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
No. 3

Birinci Baskı

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI

Necatibey Cad. 47/9

Ankara

18 18 72



TÜSTAV

**Emperyalizm Ve Türkiye'de
Madencilik Alanında Yabancı Sermaye**

YILDIRIM KOÇ

İ Ç İ N D E K İ L E R

I. Konunun Belirlenmesi	7
II. Madencilik Alanında Genel Olarak Emperyalist Sömürü	14
III. Türkiye'de Madencilik Alanında Emperyalist Sömürü	22
a) Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki durum	22
b) Türkiye Cumhuriyeti döneminde madencilik alanında yabancı sermaye	25
c) Günümüzde madencilik alanında emperyalist sömürü	28
Sonuç	40
Yararlanılan Kaynaklar	42

EMPERYALİZM VE TÜRKİYE'DE MADENCİLİK ALANINDA YABANCI SERMAYE

I. Konunun Belirlenmesi

Konumuzun «Emperyalizm ve Türkiye'de Madencilik Alanında Yabancı Sermaye» olarak seçilmesinin nedeni, belli bir sömürü ilişkisine değinmektedir. Konunun yabancı sermaye ile bağlantılı olarak ele alınması ise doğal kaynaklarımızın yabancı ülkelere kaynaklanan sermaye tarafından sömürülmesini vurguladığımızı göstermekte. Bu nedenle önce bir ideolojik yargıdan hareket ettiğimizi belirtmekte yarar var.

Emperyalist ideolojinin savunuculuğunu yapan sözde «sosyal bilimcilere» göre, sosyal bilimler ideolojik yargılardan arınmalıdır, mümkün olduğu kadar

fazla matematiksel yöntemler kullanarak diğer pozitif bilimler gibi bir «bilim» olmaya çalışmalıdır. Halbuki biz sosyal bilimlerin toplumsal yaşamın karmaşık ilişkilerini yansıtması gerektiğine inanıyoruz. Toplumdaki bu karmaşık ilişkiler ise sınıflar olgusuna dayanır ve sosyal bilimlere «sınıflar-üstü» bir yaklaşım gerçekte hakim sınıfların, sömürücü sınıfların çıkarlarını korumaktan başka birşey değildir. Bu nedenle biz genel olarak sosyal bilimlerde ve özel olarak da ele aldığımız bu konuda bir ideolojik yargıyla hareket ediyoruz: Belli bir ülkenin sınırları içindeki yeraltı ve yerüstü servetlerinin o ülkenin emekçi halkına ait olduğuna inanıyor ve bunun gerçekleştirilmesini savunuyoruz. Bu yargının politik planda uzantıları vardır. Emekçi halka ait olan doğal kaynakların bazı sömürücü sınıfların eline geçmesi, doğal kaynaklardan sadece küçük bir azınlığın yararlanması sınıfsal plana yansır, üretim ilişkileri düzeyinde zaten varolan başka biçimlerde ortaya çıkmış olan çelişkileri keskinleştirir.

Buna göre emekçi halka ait olan doğal kaynakların emperyalistler tarafından sömürülmesi yurdumuzdaki sınıflar arası ilişkilerden soyutlanamaz, sınıflar arasındaki sömürü ilişkilerinden ayrı olarak düşünülemez. Bunun en önemli nedeni, emperyalistlerin yurt içindeki hakim sömürücü sınıflarla işbirliği içinde olması ve sömürülerini (ki doğal kaynakların sömürülmesi genel anlamdaki emperyalist sö-

mürünün ancak bir yönüdür) bu yolla sürdürmele-ridir.

Emperyalistler ve emperyalistlerle işbirliği halindeki ve onlarla bütünleşmiş olan yerli sömürücü sınıfların emekçi halka ait olması gereken doğal kaynakları sömürmelerinde iki temel yöntem vardır.

İlk yöntem emperyalistlerin ülkede doğrudan doğruya yatırım yapmalarıdır. Emperyalistler az gelişmiş bir ülkede doğrudan doğruya yatırım yapar, yani belli bir bölgede maden üretme ayrıcalığını elde eder, kendi ülkesinden gerekli olan malzemeyi getirir, madenin bulunduğu ülkeden ucuz işgücü sağlar ve elde ettiği madenleri kendi ülkesine gönderir. Emperyalistlerin doğal kaynakları sömürmesinden söz ettiğimizde akla gelen genellikle bu tür bir ilişkidir ve konumuzun «madencilik alanında yabancı sermaye» olması, emperyalist sömürünün sadece bir yanını ele almaktadır ve bu nedenle de eksik ve hatalıdır.

Emperyalist sömürünün doğal kaynaklar alanında uyguladığı ikinci ve daha karmaşık bir yöntem de pazar ilişkilerinden doğar ve tekelci sermayenin niteliğinin bir gereğidir. Bilindiği gibi, tekelci kapitalizm (yani emperyalizm) döneminde belirleyici olgulardan biri malların değerlerine eşit fiyatlarla satılmamasıdır. Emperyalist tekellerin ürettikleri mallar değerlerinin üstünde fiyatlarla satılır, emperyalist tekellerin küçük üreticilerden satın aldıkları

rı mallar değerlerinin altında fiyatlardan işlem görür. Malların gerçek değerleri (yani içerdikleri toplam toplumsal emek miktarı) ile satış fiyatları arasındaki fark tekel kârıdır ve tamamıyla «tekel» olma niteliğinden kaynaklanmaktadır. Emperyalist - kapitalizm döneminde ise üretim ve dağıtım alanında tekeller egemendir. Az gelişmiş ülkelerde üretilen malların fiyatları da emperyalist tekellerin egemen olduğu bir pazarda bu emperyalist tekeller tarafından belirlenir. Bu nedenle belli bir madenin üretiminde emperyalist tekellerin doğrudan doğruya yatırımının olmaması bu alanda emperyalist sömürünün olmaması anlamında yorumlanmamalıdır. Eğer ihracata dönük maden üretiminde dünya pazarlarındaki alıcılar emperyalist tekellerse ve dünya fiyatlarını bu tekeller belirliyorsaydı, bu madenler doğrudan doğruya yapılan yabancı sermaye yatırımlarının ürünü olmasa bile bir sömürü aracıdır. Bu madenler gerçek değerlerinin altında fiyatlarla, emperyalist tekellerin kendi çıkarlarına uygun olarak belirledikleri fiyatlardan satın alınacaktır ve emperyalist yatırım olmasa bile emperyalist sömürü pazar ilişkileri aracılığıyla gerçekleşecektir. Bu olgu, emperyalist - kapitalist ilişkilere bir son vermeden, yabancı sermaye yatırımları üzerine konan belli kısıtlamalarla emperyalist sömürünün sona erdirilemeyeceğini göstermektedir.

Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelerde doğrudan

doğruya yaptıkları yabancı sermaye yatırımları bu ülkelerde politik düzeyde belli çelişkilerin keskinleşmesine yol açar. Bu çelişkiler ve bunların ekonomik temeli şu şekildedir.

(a) Emperyalist - Kapitalist ile işçi sınıfı arasındaki çelişki: Emperyalistler yaptıkları yatırım ile belli bir miktar maden elde eder ve bunu satarlar. Satış fiyatını oluşturan üç öge vardır: maliyetler, artık-değer ve tekel kârı. Artık-değerin kaynağı işçi sınıfıdır. Yani ürünler değerlerine eşit fiyatlarla satılsa sadece artık-değer sömürüsü olacaktır. Buna bağlı olarak emperyalistin kârını artırmasının iki ana yolu vardır: Ya maliyetleri düşürecek, ya da satış fiyatını artıracaktır. Maliyetler içinde en önemlisi ve kolay düşürülebilecek olan işçi ücretleridir. İşçi ücretlerinin düşük tutulması artık-değer oranını ve kütlesini artıracak ve böylece emperyalist-kapitalistlerle işçi sınıfı arasındaki çelişki keskinleşecektir. İşçi sınıfının sömürülmesinin yanı sıra tam anlamıyla işçi (proleter) niteliği kazanmamış unsurların da sömürülmesi söz konusudur. Üretim araçlarından tamamıyla yoksun olan işçi sınıfına karşın, belli bir miktar toprağı olan, fakat gerek ek bir gelir sağlamak için, gerek kanunî zorlamalar karşısında maden ocaklarında çalışan yarı-proleter unsurların da emperyalistlerle bir çelişkisi vardır.

(b) Emperyalist - kapitalistlerle emekçi halk arasındaki çelişki: Emperyalist - kapitalistler maden

çıkartma ayrıcalıklarını ülkedeki yerli sömürücü sınıflardan elde ederler. Bu ayrıcalıklar sayesinde ülkede ürettirdikleri ucuz madenleri yurt dışına aktarırlar, böylece tüm emekçi halka ait olan doğal **hammadde kaynakları** değerlerinin çok altında fiyatlarla emperyalistlerin veya ortaklarının eline geçer. Emekçi halkın yararına olarak kullanılabilen bu servetler, halkların daha fazla sömürülmesi için gerekli olan fonların birikiminde işe yarar.

Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelerde doğrudan doğruya yatırım yapmadan, gerek bu ülkelerdeki yerli hakim sınıfların, gerek bu hakim sınıfların dolaylı olarak denetimi altındaki kamu kuruluşlarının ürettikleri ürünleri dünya piyasalarında belirlenen fiyatlarla satın alma yoluyla uyguladıkları ikinci tür sömürü ise emperyalistlerle onların yerli işbirlikçileri ve ortaklarının tüm emekçi halkla olan ilişkilerinin keskinleşmesinin ikinci yönüdür. Yurt içinde emekçi halka ait olan doğal kaynakların işletilmesi, üretilen hammaddelerin emperyalist tekelilerin belirledikleri fiyatlardan emperyalistlere ihraç edilmesi, «alıcı tekeli» dediğimiz bir yöntem ile az gelişmiş ülkelerin emekçi halklarına ait olan servete el konulmasıdır.

Bu nedenle, Türkiye'de madencilik alanında yabancı sermaye yatırımlarını incelerken gerçek amacımızın emekçi halkın doğal kaynaklarının emperyalistler ve onlarla bütünleşmiş ve işbirliği içindeki

yerli sömürücü sınıf ve tabakalar tarafından sömürülmesinin incelenmesi olduğunu unutmamamız ve bu nedenle de yabancı sermaye yatırımı olmasa bile sömürüye konu olan madenleri araştırmanın kapsamı içine almamız gerekir. Unutulmaması gereken diğer konu, emperyalist sömürünün yurt içindeki sınıflar arasındaki ilişki ve çelişkilerden ayrı olarak ele alınmayacağı ve emperyalist sömürünün madencilik alanındaki görünümünün az gelişmiş ülke halklarının gerek emperyalistler, gerek yerli hakim sınıflar tarafından sömürülmesinin ayrılmaz bir parçası olduğudur.

Bu nedenlerle madencilik alanında emperyalist sömürüyü önce tarihsel bir gelişim içinde ele alacağız. İlk olarak madencilik alanında az gelişmiş ülkelerde yapılan yatırımlar incelenecek. Ancak bu kısa genel yaklaşımdan sonra Türkiye'de madencilik alanında yabancı sermaye yatırımları ele alınacak. Bu konuya ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki durumla başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasındaki gelişmeleri ele alarak devam edeceğiz. Günümüzde faaliyette bulunan yabancı sermayeli maden şirketlerinin faaliyetlerini gördükten sonra, madencilik alanında emperyalist sömürünün ikinci yönü olan pazar ilişkilerine değineceğiz. Gerek özel yatırımcılar, gerek Etibank gibi kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından ihracata yönelik olarak üretilen madenlerin fiyatlarının belirlen-

mesinde etkin olan ögeleri ve bunların ihraç fiyatlarındaki gelişimi de bu arada inceleyeceğiz.

II. MADENCİLİK ALANINDA GENEL OLARAK EMPERYALİST SÖMÜRÜ

Günümüzde kapitalizm emperyalizm aşamasındadır ve ekonomiye, politikaya, ideolojiye, kültüre emperyalist tekeller egemendir.

Madencilik alanında üretimde ve dağıtımda tekel durumunda olmanın temel koşullarından biri maden rezervleri üzerinde denetim kurmaktır. Bunu en açık şekliyle petrol üretim ve dağıtımında görüyoruz. Endüstride tekel niteliğinin kaynağı sermaye büyüklüğü ve üretim teknolojisidir. Madencilikte ise tekel durumu, üretim alanı üzerindeki ayrıcalıklara dayanır. Bu nedenle tekel niteliğini sürdürmeye çalışan şirket, faaliyette bulunduğu alanda yeni yeni rezervler ortaya çıkması ve bu rezervlerin kendi denetimi altında olmaması halinde gücünü yitirir. Tekel niteliğini sürdürmeye çalışan maden şirketi yeni rezervleri kendi denetimi altına almak zorundadır. Bunun ise iki nedeni vardır :

1) Bu rezervlerden daha ucuz cevher elde ederek maliyetleri, yani kârı belirleyen üç unsurdan (maliyet, artıkkâr ve tekel kârı) birincisini düşürerek, kârını artırmak.

2) Bu rezervlerin başka şirketlerin denetimi altına girmesini önlemek, başka rakip şirketlerin gelişimini engellemek ve piyasadaki tekel niteliğini sağlamlaştırmak. Bu ise kâr üzerinde etkin olan üç unsurdan tekel kârını etkiler.

Dünyanın birçok yerinde maden rezervleri üzerinde denetim kurmanın diğer bir sonucu ise, gerek işçiler, gerek elde edilen ayrıcalıklar karşılığında birşey ödenmesi gereken hükümetler karşısında güçlü olmaktır. Bir maden tekelinin dünyanın birçok yerinde rezervleri varsa ve bir bölgedeki üretime bağımlı değilse, bu bölgedeki işçilerin ücret artış taleplerine veya hükümetlerin vergi uygulamalarına çok daha rahat direnir ve maliyetlerini bu şekilde daha düşürerek veya hiç olmazsa artmasını engelleyerek kârını artırır.

Görüldüğü gibi, emperyalist maden tekellerinin yeni yeni alanları kendi denetimleri altına almakta büyük çıkarları vardır.

Emperyalist ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki geri bıraktıracı etkisinin en açık şekilde görüldüğü alanlardan biri madencilikteki sömürüdür. Bu konuyu biraz daha açalım :

Kalkınma, yani halkın yararına olarak bağımsız sanayileşme ancak bu iş için gerekli olan kaynakların halk yararına kullanılmasıyla mümkündür. Kalkınma herşeyden önce bir finansman sorunudur. Yatırıma yönelebilecek fonlarınız olmadığı sürece,

yeterli tasarrufu ve tasarrufa ek olarak devletin diğer gelir kaynaklarını etkin ve yararlı bir şekilde kullanamıyorsanız, kalkınma hayalden başka birşey değildir.

Kalkınmanın herşeyden önce bir finansman sorunu olması sorunun politik içeriğini ikinci plana itmemelidir. Belli fonlar birikebilir ve bu fonların kimin elinde biriktiği ve hangi alanlara kanalize edildiği ise sınıflar arasındaki ilişkilere bağlıdır ve hiç olmazsa niceliksel finansman sorunu kadar önemlidir.

Kapitalist bir yapı içinde kalkınmanın finansmanı kapitalistlerin elinde biriken ve «sermaye» adı verilen fonlarla gerçekleştirilir. Sosyalist bir ülkede ise kalkınmanın finansmanı devletin elinde biriken fonlarla sağlanır.

Emperyalistler az gelişmiş ülkelerde çeşitli alanlara yatırım yaparlar, borç verirler. Gerek bu yatırımlardan sağlanan kârların ülke dışına transferi, gerek ödenen borç faizleri, az gelişmiş ülke içinde yaratılan ve gerektiğinde ülkenin emekçi halkının yararına olarak sanayileşmede kullanılacak fonların veya diğer bir deyişle kalkınmanın sağlanacağı fonların bu işten alıkonması, yani bu ülkelerin geri bırakılması demektir. Ayrıca yurt içinde belli bir sermaye birikimi sağlansa bile, bu, ülkede emperyalist - kapitalist sömürünün daha etkin bir şekilde sürdürülmesinde kullanılmakta, sağlıklı bir sanayi-

leşmenin, kalkınmanın finansmanına yatırılmamaktadır.

Emperyalizmin bu genel etkisinin açıkça görüldüğü alanlardan biri de madenciliktir. Daha önce sözü edilen sömürü yöntemleriyle madencilik alanında yaratılan değer, yani kalkınmada finansman sağlayabilecek olan birikmiş değer önemli bir kısmı emperyalist tekellerin denetimi altında emperyalist tekellerin yararına olarak kullanılır. Ayrıca böyle bir finansman işinde yardımcı olacak cevherler de emperyalist tekellerin çıkarı için işletilmez; böylece kalkınma kaynaklarından biri daha kösteklenir.

Buna göre, emperyalist - kapitalist ekonomik ilişkiler çerçevesinde madencilik alanındaki sömürü, kalkınmak için gerekli olan fonların emperyalistlerin denetimi altına akması açısından, bunun sonucu olarak da geri bıraktırmışlığımız açısından önemlidir, soruna bu açıdan bakılmalıdır. Sorun sadece ne kadar sömürüldüğümüz değil, aynı zamanda ne kadar geri bıraktırdığımız, başka alanlarda sömürünün devamında bu kaynak aktarımının ne kadar etkin olduğudur.

Bu kaynak aktarımını ve buna bağlı olarak geri bıraktırmışlığı A.B.D. ile ilgili olarak görebiliriz. 1960 yılı sonunda A.B.D.'ndeki tekелci maden şirketlerinin az gelişmiş ülkelerdeki toplam yatırımlarının tutarı 1 464 milyon dolardı. 1970 yılı sonuna kadar, yani 10 yıl içinde bu yatırımın 2.5 misli net gelir sağ-

ladılar (3 679 milyon dolar). Yani eğer az gelişmiş ülkelere hiç yeni A.B.D. yatırımı ve az gelişmiş ülkelerden dışarıya servet aktarımı olmasaydı, 1970 yılı sonunda A.B.D. maden tekellerinin toplam yatırımlarının değerinin 5 143 milyon dolar olması gerekiyordu (1 464 + 3 679). Halbuki aynı dönem içinde az gelişmiş ülkelere madencilik alanında yatırılmak üzere 949 milyon dolar daha gönderilmiş. Bunu daha önceki rakama eklediğimizde 6 092 milyon dolar ediyor. Yani az gelişmiş ülkelere dışarıya fon aktarımı olmasaydı, madencilik alanında A.B.D. tekellerinin az gelişmiş ülkelerde sahip oldukları varlıkların değeri 6 092 milyon dolar olacaktı. Fakat 1970 yılı sonunda bu miktar sadece 2 480 milyon dolar. Amerikan Ticaret Bakanlığının resmi yayınlarından bile, 10 yıllık bir süre içinde 1.5 milyar dolarlık bir yatırımla 3.6 milyar dolarlık bir kaynak aktarımının gerçekleştirildiğini görüyoruz. Bu 3.6 milyar dolar, geri bıraktırlmışlığın somut görünümüdür. Bu 3.6 milyar dolar, emekçi halkın yönetimi altında emekçilerin yararına olarak kalkınmanın finansmanında kullanılabilir büyük bir fondur.

Soruna bu açıdan bakarak emperyalist ülkelerin yabancı ülkelerdeki yatırımlarına bakabiliriz. Aşağıdaki tabloda 1966 yılı sonunda doğrudan doğruya yapılan yatırımların durumu verilmiştir :

1966 YILI SONUNA GÖRE YABANCI ÜLKELERDE DOĞRUDAN DOĞRU YA YAPILAN YATIRIMLAR (MİLYON DOLAR)

Ülke	Petrol	Maden çıkarma ve işleme	İmalat	Diğerleri	Toplam
Dünya	25 942 (11 892)	5 923 (2 801)	36 246 (8 047)	21 472 (7 230)	89 583 (29 970)
A.B.D.	16 264 (6 975)	4 135 (1 827)	22 050 (4 124)	12 113 (3 915)	54 462 (16 841)
İngiltere	4 200 (2 167)	759 (298)	6 028 (1 471)	5 015 (2 255)	16 012 (6 184)
Almanya	200 (65)	100 (38)	1 800 (645)	400 (97)	2 500 (845)
Kanada	b.b. b.b.	250 (*) (202)	2 988 (*) (332)	b.b. b.b.	3 238 (534)
Japonya	b.b. (222)	b.b. (71)	b.b. (270)	b.b. (33)	1 000 (605)

b.b. : Bilgi bulunamadı

(*) : Tahmin

Kaynak: Office of International Investment, Bureau of International Commerce, The Multinational Corporation, Studies on U.S. Foreign Investment, Cilt I, U.S. Department of Commerce, Mart 1972, A.B.D.

Parantez içindeki rakamlar, toplam yatırımın az gelişmiş ülkelerde olan bölümünü göstermektedir.

Görüldüğü gibi, 90 milyar dolarlık toplam yatırımın 6 milyar doları maden çıkarma ve işleme alanındadır. Bu miktarın ise yarıdan fazlası (2.8 milyar dolar) az gelişmiş ülkelerdeki yatırımlardan oluşmaktadır. Emperyalist ülkelerin az gelişmiş ülkelerde madencilik alanında yaptıkları 2.8 milyar dolar değerindeki yatırımın 1.8 milyarı A.B.D., 0.8 milyarı İngiltere, 0.3 milyarı Kanada ve 0.1 milyarı Almanya'ya aittir. Bu rakamların değerlendirmesi, genel olarak emperyalist tekellerin stratejileri açısından yapılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, toplam yatırımlar içinde nicel olarak düşük görülen bir oranın önemi büyüktür.

Yabancı ülkelerde en fazla yatırımı bulunan A.B.D.'ndeki tekellerin bölgeler ve sektörler göre yatırımlarının dağılımı 1929, 1950 ve 1970 yılları için aşağıda verilmiştir. Tablodan görüleceği gibi, maden çıkarma ve işletme alanındaki yatırımlar 1929 yılında 1.2 milyar dolardan 1950 yılında 1.1 milyar dolara düşmüş, fakat 1950'lerin sonundaki buhrandan sonra sermayenin uluslararasılaşma sürecinde görülen atılımla 1970 yılında 6.1 milyar dolara çıkmıştır. Fakat aynı dönem içinde madencilik alanında yapılan yatırımların toplam içindeki oranı 1929 yılında % 16.0'dan % 9.3 ve 1970 yılında da % 7.8'e düşmüştür.

A.B.D. DIŞINDA AMERİKAN YATIRIMLARININ BÖLGE VE ENDÜSTRİ OLARAK DAĞILIMI (1929 - 1950 - 1970)

	Miktar (Milyar dolar)			Yüzde dağılımı		
	1929	1950	1970	1929	1950	1970
DÜNYA TOPLAMI	7.5	11.8	78.1	100.0	100.0	100.0
Kanada	2.0	3.6	22.8	26.7	30.5	29.2
Lâtin Amerika	3.5	4.6	14.7	46.7	39.0	18.8
Avrupa	1.4	1.7	24.5	18.7	14.4	31.4
Orta Doğu ve Afrika	0.1	1.0	5.1	1.3	8.5	6.5
Diğer bölgeler	0.5	0.9	11.0	6.6	7.6	14.1
GELİŞMİŞ ÜLKELER						
TOPLAMI	b.b.	b.b.	53.1	b.b.	b.b.	68.0
AZGELİŞMİŞ ÜLKELER						
TOPLAMI	b.b.	b.b.	21.4	b.b.	b.b.	27.4
ULUSLARARASI	b.b.	b.b.	3.6	b.b.	b.b.	4.6
TÜM ENDÜSTRİLER						
TOPLAMI	7.5	11.8	78.1	100.0	100.0	100.0
Maden çıkarma ve işle.	1.2	1.1	6.1	16.0	9.3	7.8
Petrol	1.1	3.4	21.8	14.7	28.8	27.9
İmalat	1.8	3.8	32.2	24.0	32.2	41.2
Diğerleri	3.4	3.5	17.9	45.3	29.7	23.0

Kaynak: U.S. Department of Commerce, a.g.e.

Emperyalist ülkeler tüm dünyaya yatırım, tüketim ve ara malları ihraç etmektedir. Üretimin dev boyutlara ulaşması aynı zamanda gereksinmelerin de dev boyutlara ulaşması demektir. Emperyalist tekellerin az gelişmiş ülkelerdeki hammadde kaynaklarına bu açıdan da önem verdikleri küçük bir örnekten anlaşılabilir. A.B.D.'nde manganez tüketiminin % 93'ü, krom tüketiminin % 91'i alüminyumun % 81'i ve nikelin % 71'i A.B.D. dışından sağlanmaktadır ve bunlar büyük ölçüde A.B.D. dışında faaliyette bulunan fakat merkezleri A.B.D.'nde olan emperyalist tekellerce üretilmektedir (Kaynak: Tüm İktisatçılar Birliği Aylık Bülteni, Temmuz 1974, s. 7).

Madencilik alanında genel olarak sömürüyü gördükten sonra, Türkiye emekçi halkına ait olması gereken yeraltı kaynaklarının emperyalistlerce nasıl sömürüldüğüne bakabiliriz.

III. TÜRKİYE'DE MADENCİLİK ALANINDA EMPERYALİST SÖMÜRÜ

a) Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki durum :

Ülkede yerli sermaye birikiminin ilkel düzeyde olması ve emperyalist sömürü yöntemlerinin en kaba biçimde uygulanması nedeni ile Osmanlı İmpara-

torluğu'nun son yıllarında madencilik alanında çok sayıda yabancı sermayeli şirket vardı. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi bu şirketlerin kuruluş yılları, rekabetçi kapitalizmden emperyalizme geçişi noktala-yan 1870'lerden sonradır. Bu şirketlerin ürettikleri madenlerin hemen hemen tümünün ihrac edildiğine de işaret edelim.

Bu yıllarda madencilik alanında istihdam edilen işçi sayısı 25 bin civarındaydı. Bu toplamın yarısının devamlı işçi, yani gerçek anlamda proletarya olmasına karşın, diğer yarısı birkaç ay süreyle madenlerde çalışıp köylerine dönen küçük toprak sahiplerinden veya topraksız köylülerden oluşuyordu. Bu işçilerin yaşam şartları son derece kötüydü ve işçiler en ilkel sosyal güvenlik haklarından bile yoksundular.

Emperyalist şirketlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda yatırım yaparak ülke dışına ne ölçüde servet aktardıklarını görmek için iki örneğe bakalım. Ereğli havzasında kömür üretmekte olan Fransız sermayeli Ereğli Şirketinin 1896 yılında 5 milyon kuruş olan kuruluş sermayesi 1914 yılına kadar 139 milyon kuruşa çıkarıldı. Bu sermaye artırımını büyük ölçüde Ereğli havzasında elde edilen kârların sermayeye dönüştürülmesiyle sağlandı. Şirket ilk olarak Ereğli limanının yapımı ihalesini almıştı. Şartnameye konan bir madde ile şirketin taş çıkartma esnasında bulacağı her türlü madenin üretim ayrıcalı-

1914 YILINDA MADENCİLİK ALANINDA YABANCI
SERMAYE YATIRIMLARI

Kuruluş yılı	Üretilen maden	Hisse senedi ve tahvil (milyon krş.)	Yatırım (milyon krş.)
Fransız Sermayesi			
1892	simli kurşun	29.0	49.2
1893	manganez, v.b.	19.8	25.0
1896	maden kömürü	138.6	186.0
1891	zift	3.5	5.0
1900	kurşun, çinko	22.0	25.0
	Fransız sermayeli şirketler toplamı	212.9	290.2
İngiliz Sermayesi			
1887	boraks	27.5	39.5
1885	krom	—	10.0
	İngiliz sermayeli şirketler toplamı	—	49.5
Alman Sermayesi			
1913	maden kömürü	10.0	13.5
1911	krom	—	7.5
	Alman sermayeli şirketler toplamı	—	21.0
İtalyan ve Yunan Sermayesi			
1913	maden kömürü	3.0	6.0
Rus Sermayesi			
1910	maden kömürü	6.0	4.0
	Maadin Osmanlı A.Ş.	259.4	370.7
	GENEL TOPLAM		

KAYNAK : Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, T. İş Bankası Yayınları, s. 96.

ğının şirkete verilmesi kararlaştırılmıştı. Şirket ise her istediği yerde taş çıkarabiliyordu ve elinde birkaç yıl önce bölgedeki maden yataklarıyla ilgili olarak bir Fransızın yaptığı araştırmanın sonuçları vardı. Böylece Fransız sermayeli Ereğli şirketi bölgenin yeraltı kaynakları üzerinde tam bir hakimiyet kurdu. (Bkz. Zonguldak Havzasında Emperyalizm.)

Madencilikte servet aktarımının belirgin örneklerinden biri de Fransız sermayeli Balya - Karaaydın kurşun madenleridir. 1892 yılında 19.8 milyon kurşun sermaye ile kurulan şirket 1909 yılı sonuna kadar 85.3 milyon kuruş net kâr elde etmiş, bunun 55.4 milyon kuruşluk bölümünü ülke dışına aktarmıştır (Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik.)

b) Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Madencilik Alanında Yabancı Sermaye :

Ulusal kurtuluş savaşı döneminde yeraltı kaynaklarının emekçi halkın yararına olarak kullanılması doğrultusunda herhangi bir girişimde bulunulmadı. Aksine, İtalyanlarla savaş sürerken bir İtalyan şirketine Ereğli kömür havzasında üretim ayrıcalıklarının verilip verilmemesi Millet Meclisinde bir milletvekilinin önerisi üzerine tartışıldı.

Gündüz Ökçün'ün 1920 - 1930 yılları arasında kurulan Türk anonim şirketleri konusunda yaptığı ça-

1920 - 1930 YILLARI ARASINDA MADENCİLİK ALANINDA KURULAN
YABANCI SERMAYELİ TÜRK ANONİM ŞİRKETLERİ

Şirket	Kurulmuş yılı	Nominal sermayesi TL.	Ödenmiş sermayesi TL.	Üretim
Omniom Şark San. A.Ş.	1920	250 000	250 000	maden
Ergani Bakır T.A.Ş.	1924	3 000 000	750 000	bakır
Bulgardağı Maden. T.A.Ş.	1925	1 000 000	250 000	simli kurşun
Metagom Maden ve Kauçuk T.A.Ş.	1926			
Türk Kömür Madenleri A.Ş.	1926	2 000 000		
Cenubi Anadolu Mad. T.A.Ş.	1927	600 000	150 000	
Adapazarı Mad. İşl. T.A.Ş.	1928	200 000		
Fethiye Şirket-i Madeni	1928	600 000	600 000	krom
Manganez T.A.Ş.	1928	750 000		
Maadin, Sanayi ve Tic.	1930	50 000	12 500	
İttihad-ı Maadin T.A.Ş.	1930	850 000		kükürt, kömür

Kaynak : Gündüz Ökçün, *Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye (1920-1930)*.
S.B.F. Yayınları, 1971.

lişmadan edindiğimiz bilgilere göre, bu devrede ma-
dencilik alanında aşağıdaki yabancı sermayeli ano-
nim şirketler kurulmuştur. Bu şirketlerde dikkati
çeken nokta, hissedarlar arasında milletvekillerinin
bulunmasıdır. Ergani Bakır T.A.Ş., Bulgardağı Ma-
denleri T.A.Ş., Türk Kömür Madenleri T.A.Ş., Cenu-
bi Anadolu Madenleri T.A.Ş., Adapazarı Madenleri
T.A.Ş. ve Fethiye Şirket-i Madeniyesi T.A.Ş.'nde his-
seler emperyalistler ve milletvekillerine aittir.

Bu dönemde kurulan toplam anonim şirket sa-
yısı 201'dir. 201 şirketin 66'sı yabancı sermayeli olup,
bunlarınsa 11 tanesi madencilik alanındadır. Aşağı-
daki tabloda bu konuda daha ayrıntılı bilgi verilmiş-
tir.

	Sayı	Nominal serm. TL.	Ödenen serm. TL.
Yabancı sermayeli maden şirketleri	11	9 330 000	4 372 293
Yabancı sermayeli bütün şirketler	66	42 950 400	31 477 233
Yabancı sermaye payı olmayan şirketler	135	69 864 654	41 833 468
Kurulan şirketler toplamı	201	112 815 054	73 310 701

Kaynak : Gündüz Ökçün, a.g.e.

1930'ların ortasındaki millileştirme hareketin-
den yabancı sermayeli maden şirketleri fazla bir za-

rar görmediler. İtalyanlara verilmiş olan Keçiborlu kükürt madeni ayrıcalıkları, İtalyan kükürdüne pazar arayan şirketin Türkiye'deki kaynakların işlenmesini engellediği gerekçesiyle 1932 yılında, Ergani Bakır Türk A.Ş.'ndeki 1.5 milyon liralık % 50 oranındaki Alman sermayesi 1936 yılında, Ereğli Şirketi 1937'de ve Siemens Şirketinin işlettiği Kuvarshan Bakır Madeni İşletmesi ödenmeyen vergi borçları nedeniyle 1939 yılında millileştirildi. (Kaynak: Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni) Diğer şirketlerin bir kısmı ise faaliyetlerine kendiliklerinden son verdiler.

c) Günümüzde Madencilik Alanında Emperyalist Sömürü :

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin 1974 yılında yayınlanan **Türkiye'de Yabancı Sermaye** isimli kitabına (Hazırlayan: Yalçın Kocabay) göre 1972 yılı sonunda Türkiye'de 118 yabancı sermayeli şirket bulunmaktadır. Bunların toplam 4.1 milyar lira olan sermayelerinin yarısından biraz azı, yani 1.9 milyar lirası yabancı sermayedir. Madencilik alanındaki yabancı sermayeli şirketlerde ise yabancı sermaye oranı % 92'nin üzerindedir. 25.5 milyon lira sermayeli 4 şirketin yabancı sermayesi 23.5 milyon liradır.

Bu kaynağa karşın, başka bir araştırmacı günü-

müzde Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketleri şu şekilde saptamıştır :

	Sermayesi TL	Yabancı sermaye oranı (%)
KROM İŞLETMELERİ		
Türk Maadin A.Ş. (*)	1 600 000	100
Bursa Toros Kromları A.Ş.	1 000 000	50
Ege Metal Madencilik A.Ş.	500 000	92
BORASİT İŞLETMELERİ		
Türk Boraks Madencilik A.Ş.	4 200 000	99
Kemad Kimya ve Endüstri Madenleri Madencilik Ltd. Ş.	1 100 000	100
MANYEZİT İŞLETMELERİ		
Karbonat Maden Ltd. Ş.	1 000 000	100
Manyezit A.Ş.	20 000 000	100
Comag Continental Magnezit Ltd. Ş.	7 500 000	100
(*) Türk Maadin A.Ş. ve Comag Continental Magnezit Ltd. Ş.'nin yerli kapitalistlere satıldığı söylenmekle beraber, yeterli bilgi olmadığından 1973 yılındaki durumu vermekte yarar gördük.		

Kaynak : TOPLUM, No. 40, 19 Ocak 1973, s. 12.

Bu şirketlerden Comag Continental Magnezit Lt. Ş. ile Kemad Kimya ve Endüstri Madenleri Madencilik Lt. Ş., «Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatı»na göre faaliyette bulunmaktadır. Yani faaliyetleri için gerekli olan öz sermayeyi yurt dışından

getirmeleri şarttır. Döviz yerine aynı sermaye getiremezler. Diğer şirketler ise yabancı sermaye kanununa göre faaliyetlerini sürdürmektedir.

İkinci bölümde genel olarak tekellerin hammadde kaynakları üzerinde denetim kurma çabalarını iki nedene bağlamıştık: 1) Daha ucuz hammadde elde ederek maliyetleri düşürmek; 2) Hammadde kaynaklarının başka şirketlerin denetimi altına girmesini ve rakip şirketlerin gelişimini önlemek ve piyasada tekel niteliğini sağlamlaştırmak. Her iki olguyu da Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımları ile ilişkili olarak açıkça görebiliriz.

Yurt içinde üretilen ucuz ve yüksek kaliteli cevherlerin bağlı olunulan anaç emperyalist tekellere aktarılması yoluyla sömürünün en belirgin örneğini Manyezit A.Ş. vermektedir. Bu şirketin Türkiye'deki faaliyetini şu şekilde özetleyebiliriz: Şirket 1962 yılında merkezi Avusturya'da bulunan Voitscher Magnezit Werke tarafından 6.3 milyon lira sermaye ile kuruldu. Bu sermaye 1964 yılında 12 milyon, 1969 yılında 15.8 milyon ve 1970 yılında da 20 milyon liraya çıkarıldı. (Kaynak : T. C. Resmi Gazeteleri, Bakanlar Kurulu Kararnameleri.) Manyezit A.Ş., Avusturya'daki anaç emperyalist tekele yaptığı ihracat nedeniyle İstanbul Sanayi Odası tarafından yıllardır altın madalya ile onurlandırılmaktadır.

Manyezit üreten ve ihraç eden diğer bir şirket de % 100 A.B.D. sermayesi ile 1964 yılında kurulmuş

olan Comag Continental Magnezit Ş.. 1964 yılında 1.5 milyon lira olan sermaye 1969 yılına kadar 9 milyon 550 bin liraya arttırılmıştır. Üretim tamamı ihraç edilmektedir. Şirket 1973 yılında ihracatı nedeniyle İstanbul Sanayi Odası'ndan bir takdirname almıştır.

Emperyalist tekellerin yeni bulunan hammadde alanlarında veya cevher bulunması olasılığının olduğu yerlerde üretim ayrıcalıklarını elde etme nedenlerinden birinin de kendi piyasalarındaki tekel niteliklerini sürdürmek olduğunu söylemiştik. Bunun en iyi örneği Türkiye'de boraks oyunlarında görülebilir. Fakat tek örnek boraks değildir. Önce bir başkasına bakalım :

Interor isimli bir Amerikan şirketi sodyum sulfat üretmek ve yılda 60 000 ton ihrac etmek için yabancı sermaye yatırım izni almıştır. Şirket önce yerli üretimi durdurmuş ve 1963-1968 yılları arasında üretimi köstekledikten ve hemen hemen hiç üretimde bulunmadıktan sonra ayrılmıştır. Bu yıllarda ise sodyum sulfatın kullanıldığı cam sanayinin ihtiyacı emperyalist tekellerden değerinin çok üstünde tekel fiyatlarıyla yapılan ithalat yoluyla karşılanmıştır. (Kaynak: Toplum Dergisi, No. 34)

Boraksın sözü edildiğinde akla gelen şirket Borax Consolidated'dir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1815 yılında Bandırma bölgesinde boraks bulunmuş ve bu maden 1867 yılında bir Fransız Şirke-

tine ihale edilmiştir. Borax Consolidated ise 1887 yılında Fransız şirketinden bu ayrıcalığı devralmış ve Anadolu'daki boraks yatakları üzerinde denetimini kurmuştur. Kısa bir süre içinde üretimi 19 bin tona çıkartmıştır. O dönemde ise dünya tüketiminin 50 bin ton olduğu düşünülürse, bu rakam küçümsenmemelidir. Aynı şirketin Latin Amerika'da (Şili, Peru ve Arjantin) sahip olduğu boraks kaynaklarında zengin hammadde yataklarının bulunması nedeniyle, 1890'ların sonlarına doğru Anadolu'daki üretim 10 bin tona düşürülmüş, üretim Latin Amerika'ya kaydırılmıştır. Latin Amerika'daki üretim kısa bir süre içinde yılda 30 bin tona çıkarılmıştır.

Türkiye'de ise 1950 yılına kadar boraks yalnız yabancı şirketlerce işletildi. Borax Consolidated 1950 yılına kadar yılda 2-3 bin tonluk bir üretimde bulundu. Bu tarihten sonra ocaklarda cevher kalmadığını ileri sürerek faaliyetlerine son verdi, fakat üretim ayrıcalıklarının elinde tutmaya devam etti. Bu ara başka kişiler boraks yatakları buldular ve üretimde bulunmaya başladılar. Borax Consolidated bu kaynakların bir kısmını satın aldı ve üretimi durdurdu. Avrupa'nın en güçlü boraks tekeli (alım, satım, üretim) Borax Consolidated olduğundan, görel olarak küçük üreticiler mallarını istedikleri fiyatlardan Avrupa'ya pazarlayamadılar. Sosyalist ülkelerde pazar aramaya başladılar. 1958-1961 yılları arasında boraks stratejik maden olarak kabul edildiğinden

sosyalist ülkelere yapılan satışlar yasaklandı. Borax Consolidated'ın küçük rakiplerinden bazıları da bu arada tasfiye oldu. 1961 yılından sonra yasak kalkmakla beraber, satışlar kısıtlı olarak sürdürülmeye başlandı.

Etibank'ın boraks üretimi 1960 yılından sonra başladı. Etibank'ın karşılaştığı en büyük güçlük ürettiği boraksı satın alacak rafineri bulmaktı. Rafineriler Borax Consolidated'ın denetimi altındaydı ve Etibank cevherini kabul etmiyorlardı. Borax Consolidated ise Etibank'tan cevher alacaklara daima daha düşük fiyatlar teklif ediyor, Etibank üretiminin pazarlanmasını engelliyordu.

Etibank'ın boraks üretiminde bulunması bu alanda emperyalist sömürüye bir son vermiş midir? Havır. Etibank'ın üretiminin yüzde 90'dan fazla bir **bölümü emperyalist - kapitalist pazar ilişkileri çerçevesinde satılmakta** ve bu mallar emperyalist tekelin belirlediği fiyatlardan işlem görmektedir. Etibank'ın boraks satışlarının iç ve dış piyasalara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

	1 9 6 9		1 9 7 0	
	Miktar (ton)	000 TL.	Miktar (ton)	000 TL.
İç satış	213	327	1 530	2 103
Dış satış	21 657	19 917	11 354	13 925

Kaynak. Etibank, 1971 Yılı Faaliyet Raporu

Etibank'ın üretime başlaması üzerine Borax Consolidated 1961-1962 yıllarında Maden Dairesi'nden arama ruhsatı almak suretiyle 320 sahayı başka maden şirketlerine kapatmıştır.

Boraks günümüzde cam sanayiinde büyük miktarlarda kullanılmaktadır. Isıya dayanıklı cam ve cam yünü yapımında ana girdi borakstır. Ayrıca son yıllarda otomobil lastiklerinde de borakstan yararlanılmaktadır. Yıllık tüketim % 10 civarında artmaktadır.

Dünyada sodyumlu bor tuzu rezervlerinin %80'i, diğer bor tuzu rezervlerinin ise % 50'sinden fazlası Türkiye'dedir. Buna rağmen dünya boraks üretimini ancak % 17'si Türkiye'de gerçekleştirilmektedir. (DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, s. 376). Bunun sorumluluğu ise emperyalist tekellerin sırtındadır.

Emekçi halka ait olması gereken yeraltı kaynaklarının tam anlamıyla değerlendirilmemesi, tüm dünyada faaliyette bulunan çokuluslu emperyalist tekellerin çıkarınadır. Bu şirketler ise Borax Consolidated şirketinin uzantısı olan Türk Boraks Şirketi ile Amerikan - Fransız ortak yatırımı olan Kemad Kimya ve Endüstri Madenleri Madencilik Ltd. Şirkettir.

Buna göre boraks üretiminde emperyalist sömürünün, emperyalistlerin geri bıraktırmaya etkisinin tümünü bir arada görebiliriz. Bir taraftan yeraltı

kaynaklarının etkin bir şekilde işletilmesi engelleniyor, diğer taraftan emperyalistler veya yabancı sermaye yatırımının olmadığı şirketlerce emperyalist pazarlar için ihracata dönük bir miktar üretimde bulunuluyor, bu ürünler değerlerinin altında fiyatlarla satılıyor, ülkedeki işçiler sömürülüyor ve emekçi halka ait olması gereken servetler halkın yararına olarak değil de, emperyalistler ve onlarla bütünleşmiş küçük bir azınlığın yararına olarak kullanılıyor.

BORAKS ÜRETİM VE İHRACATI

(000 Ton)					
	Üretim		İhracat		
	Üretim	İhracat	Üretim	İhracat	
1961	65.0	64.3	1965	171.6	171.9
1962	113.8	88.5	1966	225.3	175.3
1963	93.0	91.5	1967	228.5	207.8
1964	129.3	118.4	1968	265.9	217.5

Kaynak : DİE, Maden İstatistikleri

Madencilik alanında emperyalist sömürünün sadece doğrudan doğruya yapılan yatırımlarla sınırlanmadığını, bu tür yatırımlar olmasa bile emperyalist-kapitalist pazar ilişkileri aracılığıyla bir sömürünün sürdürüldüğünü söylemiştik. Şimdi bu noktaya bakalım.

Civa üretiminde yabancı sermaye yatırımı yoktur. Fakat daha önce sözü edilen emperyalist - kapitalist pazar ilişkileri aracılığıyla sömürü civa ihra-

catı alanında en açık biçimde görülmektedir. 1969 yılında tonu 15233 dolar olan civa fiyatı 1972 yılında 6023 dolara düşmüştür (DİE). Civa üretimi alanında Etibank önemli bir yer tutmaktadır. Fakat Etibank üretiminin ihracata yönelik olması ve dünya pazarlarında civa fiyatının emperyalist tekellerce belirlenmesi nedeniyle, doğrudan doğruya yabancı sermaye yatırımının bulunmadığı bir alanda da emperyalist sömürü yöntemleri izlenebilmektedir. Aşağıdaki tabloda civa ihrac fiyatları ve Etibank satışlarının iç ve dış piyasaya göre dağılımı verilmiştir.

ETİBANK'IN CİVA SATIŞLARI

	1 9 6 9		1 9 7 0	
	Miktar (ton)	000 TL.	Miktar (ton)	000 TL.
İç satış	5.4	866	0.9	151
Dış satış	122.6	15 889	123.5	22 449

Kaynak : Etibank Faaliyet Raporları

TÜRKİYE'NİN CİVA ÜRETİM VE İHRACATI (ton)

	Üretim		İhracat		
	Üretim	İhracat	Üretim	İhracat	
1961	64.3	72.0	1965	97.0	80.0
1962	92.5	75.0	1966	117.5	107.0
1963	104.9	98.0	1967	154.4	7.0
1964	90.1	111.0	1968	161.2	105.0

Kaynak : DİE, Maden İstatistikleri

Yabancı sermaye yatırımlarının kısıtlı olmasına karşın emperyalist - kapitalist pazar ilişkileri aracılığıyla sömürünün de görüldüğü bir alan krom üretimidir. Bu alanda sömürü ilişkileri ve bunların sınıfsal plana yansımaları şu şekilde özetlenebilir: 1) İşçi sınıfı ile emperyalistler arasındaki çelişki: Krom üretimi faaliyetinde bulunan iki önemli yabancı şirket vardır; Türk Maadin Şirketi ve Bursa Toros Kromları Şirketi. Birincisinin 1 600 000 TL. olan sermayesinin tümü emperyalistlere aittir. 1918 yılından beri Türkiye'de faaliyette bulunmaktadır ve çalıştırdığı personel sayısı 550 civarındadır. İkincisinin ise 1 000 000 TL. olan sermayesinin yarısı emperyalistlerindir.

(2) Türkiye halkı ile emperyalistler arasındaki çelişki : Türkiye'nin emekçi halkına ait olması gereken yeraltı servetleri bir taraftan doğrudan doğruya yapılan yatırımlar, buna ek olarak yabancı sermaye yatırımının bulunmadığı kuruluşların üretimine düşük fiyatlarla el konulması aracılığıyla sömürülmektedir. Dünyada enflasyonun dörtlüğe gittiği bir dönemde 1968 yılında tonu 27 dolar olan konsantre edilmiş krom cevheri 1972 yılında 35 dolardır.

Krom üretiminde önemli bir yeri olan Etibank'ın pazar aracılığı ile emperyalist tekellere bağımlılığı aşağıdaki tabloda görülebilir :

ETİBANK'IN KROM SATIŞLARI (000 ton)

	1 9 6 9		1 9 7 0	
	Miktar	000 TL.	Miktar	000 TL.
İç satış	28.2	7 661	22.3	9 399
Dış satış	246.9	56 769	246.7	87 394

Kaynak : Etibank Faaliyet Raporları

İktisadi kamu teşebbüsü olmasına rağmen, emperyalist - kapitalist üretim ve dağıtım ilişkileri içinde faaliyette bulunan Etibank da emperyalist sömürü aracı olmaktan kurtulamamaktadır.

Madencilik alanında çifte sömürü yürüten Türk Maadin Şirketi, getirdiği toplam sermaye 1 600 000 TL. olmasına karşın 1965-1971 yılları arasında cari fiyatlarla 190 milyon liralık kadar satış yapmıştır (Toplum, No. 40). Bu satışların ise önemli bir bölümü ihrac edilmiş ve 1973 yılında Türk Maadin Şirketi, emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazinin en sağlam kalelerinden biri olan İstanbul Sanayi Odasınınca, yaptığı ihracat nedeniyle gümüş madalya ile taltif edilmiştir.

Türk Maadin Şirketinin küçük bir sermaye ile el koyduğu büyük kârların kaynağı bir taraftan 550-600 işçinin yarattığı artık-değer, diğer taraftan bundan çok daha önemli olarak Türkiye'nin tüm emekçi halkına ait olması gereken krom cevherlerini ayrıcalıklarla yağmalamasıdır. Şirket bu şekilde 1973

yılında 3.1 milyon dolar değerinde krom ihracatı yapmıştır.

Yabancı sermaye yatırımının olmamasına rağmen, emperyalist - kapitalist pazar ilişkileri aracılığıyla sömürünün yoğun olduğu bazı madenler de şunlardır :

Antimuan : Tonu 1968 yılında 258 dolardan ihrac edilen antimuan, 1972 yılında tonu 231 dolardan ihrac edilmiştir. Türkiye'de antimuan üretiminin ise tüme yakın bir bölümü ihrac edilmektedir. 1961-1968 yılları arasında üretilen 23.3 bin ton antimuanın 21.7 bin tonu emperyalist - kapitalist pazar ilişkileri içinde fiyatlandırılmıştır.

Konsantre edilmiş çinko cevheri : Hiç yabancı sermaye yatırımı yoktur. 1968 yılında tonu 95 dolar olan ihrac fiyatı 1972 yılında 96 dolardır. Üretimin büyük çoğunluğu ihrac edilmektedir.

Kalsine edilmemiş tabii magnezyum karbonat : Üretimde yabancı sermaye yatırımı yoktur. 1 tonun ihrac fiyatı 1968 yılında 35.1 dolar iken, 1972 yılında 18.8 dolara düşmüştür.

SONUÇ :

Türkiye'de madencilik alanında sömürünün sona ermesi demek sadece yabancı şirketlerin sömürüsüne bir son vermek demek değildir. Madenler, tüm yeraltı ve yerüstü doğal kaynaklar emekçi halka ait olmalıdır. Bu ise özünde sınıfsal bir sorundur. Yabancı şirketlerin, emperyalistlerin yerini yerli sömürücülerin alması bir çözüm yolu değildir. İktidar yerli sömürücü sınıfların elinde bulunduğu ve emperyalist - kapitalist dünyanın bir parçası olduğu sürece doğal kaynakların millileştirilmesi, yerli sömürücülere devredilmesi veya kamulaştırılarak devlet kuruluşlarının eline geçmesi emekçi halkın yararına olmaktan uzaktır. Günümüzde emperyalizmin uyguladığı çok daha karmaşık sömürü yöntemleri karşısında, emperyalist sömürüye karşı ancak emekçi

halkların iktidarı gerçek anlamda karşı durabilir, doğal kaynakların yeni yöntemlerle sömürülmesini engelleyebilir. Doğal kaynaklarımızın emperyalistler ve onlarla bütünleşmiş ve işbirliği içindeki küçük bir azınlık tarafından sömürülmesine karşıkoyma, genel olarak sömürüye karşı verilen mücadelenin bir parçasıdır ve ancak bu genel mücadelenin başarıya ulaşmasıyla amacına varmış olur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Avciođlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)*, Bilgi Yayınevi, I. Basım, 1968.

Çıladı, Sina, *Zonguldak Havzasında Emperyalizm, 1848-1940*, Aydınlık Yayınları, 1970.

Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı*, 1973.

————— *Maden İstatistikleri 1961-1968*, 1970.

Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1970.

Eskişehir Sanayi Odası Haftalık Haber Bülteni, No. 24, 8 Temmuz 1974.

Etibank, *Yıllık Faaliyet Raporları*.

İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, *Maden İhracatı İstatistikleri*, 1972.

Ökçün, Gündüz, *1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No. 324, 1971.

T. C. Resmi Gazeteleri, Bakanlar Kurulu Kararnameleri.

Tüm İktisatçılar Birliği Aylık Bülteni, Temmuz 1974.

Toplum Dergisi, No. 34, 8 Aralık 1972.

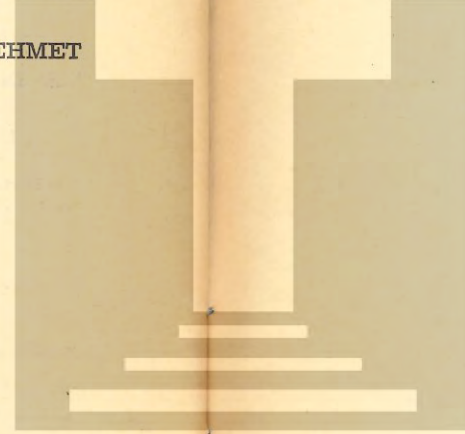
————— No. 40, 19 Ocak 1973.

U.S. Department of Commerce, Bureau of International Commerce, *The Multinational Corporation, Studies on U.S. Foreign Investment*, Cilt I, 1972.

Yalabuk, Tahsin, «Boraks Üzerine Oynanan Oyunlar,» *Milliyet Gazetesi*, 11 Mayıs 1970.

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI

1. ORTAK PAZAR BOYUNDURUĞU — AYDIN KÖYMEN
2. KAPİTALİST PARA SİSTEMİNİN ÇÖKÜŞÜ — MUSTAFA DANIŞMAN
3. EMPERYALİZM VE MADENCİLİK ALANINDA YABANCI SERMAYE — YILDIRIM KOÇ
4. PETROL EMPERYALİZMİ VE TÜRKİYE — MEHMET TANJU AKAD (Çıkıyor)



TÜSTAV

EMPERYALİZM VE TÜRKİYE'DE MADENCİLİK ALANINDA YABANCI SERMAYE

Türk İktisatçılar Birliği, ekonomi biliminin halkımızın kurtuluş mücadelesinde yararlı hale getirilmesini savunmaktadır. «Emperyalizm ve Türkiye'de Madencilik Alanında Yabancı Sermaye» broşürü, az gelişmiş ülkeler emekçi halklarına ait olması gereken doğal kaynakların yağmalanması ile emperyalizmin geri-bıraktırıcı etkisini, emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'de madenlerin kamu iktisadi teşebbüsleri ile yerli kapitalistlere devredilmesinin emperyalist sömürden kurtuluş yolu olmadığını, madencilik alanında emperyalist sömürüye son vermenin yolunun bu sistemden kopuş olduğunu dünya ve Türkiye'deki durum ışığında anlatmaktadır.

Tüm İktisatçılar Birliği

TÜSTAV